

+ Metropolita Polykarpos Stavropoulos Arquebisbe Ortodox d'Espanya i Portugal i Exarca del Mar Mediterrani (Patriarcat Ecumènic de Constantinoble)

La crisi religiosa i espiritual present i l'Ortodòxia

Agraïxo als organitzadors d'aquest important esdeveniment que m'hagin convidat a participar i expresso la meva cordial salutació o totes les persones i autoritats presents.

Tractaré el tema de la crisi religiosa i espiritual que travessa el món present, des del punt de vista de l'Ortodòxia, a la qual represento.

La paraula grega 'κρίσις' (crisi) regna a l'horitzó mundial. De fet, tothom parla de crisi econòmica i tothom oblida, o volen fer oblidar, que aquesta no és res més que una conseqüència en el sector econòmic de la gran crisi espiritual i moral que, des de fa anys, travessa la humanitat.

Per «crisi religiosa» entenem una situació en la qual les seguretats religioses, cregudes fins fa ben poc, s'han posat en qüestió, i encara més, s'han negat. Aquest fenomen té fins i tot un aspecte positiu perquè, d'alguna manera, ajuda a actualitzar i a posar en evidència la pràctica de la fe. Tanmateix, en la majoria dels casos s'acaba corrompent i impeding aquells que es vol purificar i que es vol tornar més evangèlica.

Si observem la història de l'Església trobem el fenomen de la crisi repetit moltes vegades. N'hi ha moltes, i de molt llargues, d'èpoques de crisi. Per exemple, si fem un cop d'ull a l'antiguitat cristiana, quan el Cristianisme era encara indivís, veiem que, de sobte, neixen moviments herètics. Després de les grans heretgies responsables de les divisions de la Cristianitat emergeix, amb duració en el temps i en la difusió, l'heretgia arriana. Aquesta heretgia, promoguda pel sacerdot alexandri Arrio (256-336), d'alguna manera és important fins i tot avui. Per què? En no pocs sectors del Cristianisme actual existeix una real o latent temptació de representar Crist només en la seva realitat humana, oblidant totalment o ocultant la seva realitat divina. En aquest sentit, són moltes les temptacions arrianes que travessen el Cristianisme actual, com va subratllar en el seu moment un conegut arquebisbe i teòleg catòlic italià, el Cardenal Giuseppe Siri de Gènova, en la seva obra *Getsemani*. Les heretgies cristològiques són una real expressió de crisi; és a dir, d'una mala comprensió de la veritat, tota sencera, sobre Crist; de rebuig d'una part d'aquesta veritat. A més, en la visió ortodoxa, l'heretgia no és simplement una crisi que deriva d'una mala comprensió filosòfica o intel·lectual de la veritat cristiana. La teologia ortodoxa neix d'una manera de viure en Crist, no només d'una manera de pensar. En aquest sentit, no ens hem de meravellar amb les observacions d'un Sant Anastasi el Gran, per les quals l'heretgia arriana, latent en un cert sentit també en el món cristià actual, naixia a causa d'un ànim moralment i espiritualment malalt, no simplement a causa d'un pensament equivocat (vegeu Nikos A. Matsoukas *Teologia dogmàtica e simbòlica ortodossa*, 2, Dehoniane, Roma 1990, p. 129). L'autèntica arrel d'aquesta interpretació errònia i de la crisi que en neix és, doncs, una malaltia espiritual. Per això l'Ortodòxia vincula estretament l'espiritualitat i la teologia. Pel mateix motiu Sant Gregori Nacienceno exhortava: «No a tots, estimats meus, competeix de parlar de Déu, no a tots: no es tracta d'una capacitat que s'adquireix a preu baix, ni que pertany a tots aquells que procedeixen sense desarrrelar-se de la terra. [...] No competeix, sinó a aquells que s'han exercitat i han fet progressos en la contemplació i que, abans que res, han purificat l'ànima i el cos o, més exactament, els purifiquen. Qui no és pur no pot, sense perill, anar a prendre contacte amb la puresa, com el raig de sol no pot sense mal penetrar ulls malaltissos» (Gregory Nacienceno, *Oració 27, II*).

Així doncs, les interpretacions errònies i herètiques són malalties espirituals. L'Església com a cos vivent ha estat sempre provada per la malaltia. El dubte, la navegació de la fe i les interpretacions errònies són malalties que fan patir tot el cos i provoquen la crisi. A l'Església, no hi ha cap part del cos que pugui qualificar-se d'absent o desinteressada de les altres parts, perquè «si un membre pateix, tots els membres pateixen junts i si un membre és honrat tots els membres se'n complauen» (1 Cor 12, 26).

La crisi religiosa i espiritual que travessa la nostra època, nascuda, fonamentalment d'un indiferentisme difós ens afecta a tots, i a tots ens fa patir. El món ortodox no es pot considerar més afortunat que el catòlic o protestant i cap de les tres confessions es pot sentir alleugerida perquè qualsevol de les altres estigui més afligida. Aquest patiment ha d'interpel·lar profundament a cadascú sobre la manera com viu Crist. D'altra banda, crec que és inútil denunciar el buit de valors que caracteritza les generacions actuals. Si la joventut d'avui no té els valors que tenia la joventut de fa alguna desena d'anys, la culpa no és imputable únicament a una evolució dels costums o a una permissivitat legislativa a nivell de l'Estat. Potser els joves no tenen aquests valors perquè no els han trobat, i per trobar-los, segons les ensenyances de Sant Gregori Nacienceno, que caracteritzen tota l'Ortodòxia, no només és necessari parlar-ne, sinó, i encara més important, viure'ls. La crisi dels temps actuals no és un fenomen completament nou, malgrat que es presenta amb les traces i les maneres típiques dels temps presents. L'indiferentisme vers les veritats religioses i espirituals, cal dir-ho sincerament, avui ha penetrat força en les institucions eclesiàstiques i, de nou cal dir-ho sincerament, aquestes en tenen la culpa. Els percentatges són diversos, però sempre ha existit l'indiferentisme. L'Ortodòxia n'és conscient i els seus homes espirituals, com per exemple els monjos del Mont Athos, en són molt conscients i ho noten, que quan tota la societat s'ensorra, també la qualitat del monacat, el sector per excel·lència on es cultiva l'espiritualitat ortodoxa, se'n ressent.

El famós *Relat del peregrí rus* del segle XIX mostra com el peregrí va haver de travessar molts llocs i va haver d'interrogar molts sacerdots i monjos abans d'escriure una resposta espiritual que el tranquil·litzés. El peregrí, ansiós de practicar l'*oració contínua mística del cor* i entendre'n el sentit, va trobar, finalment, un bisbe que es burlava obertament de la seva recerca espiritual. És un fenomen general, també avui en l'Ortodòxia podem trobar fidels i eclesiàstics que pateixen el mal present, és a dir, que les persones no s'ofereixen totalment a Crist, sinó que s'estimen més viure'l formalment, i assumeixen com a manera d'ésser la mundana, la glòria del món present, no les promeses de l'Evangeli. Admetre-ho no ens ha d'estranyar, ans al contrari, penso que ens assenyala el canvi de direcció. Només admetent la malaltia es pot començar la guarició. El problema per a tots els cristians en general no rau tant a tenir problemes a l'Església, mals que deriven sempre d'un excés d'atracció pel món, sinó a saber-los reconèixer i a no triomfar per no admetre'ls. D'altra banda, s'oblida allò que diu Sant Juan Crisòstomo: que l'Església és un Hospital, l'únic hospital que disposa del mitjà de curació i del qual els malalts surten guarits. Crist mateix és el gran Metge de totes les malalties corporals i espirituals. Crist volia ésser posat per damunt de tot, fins i tot per damunt dels nostres pares que són les persones més estimades per nosaltres (cfr. Mt 10, 37). Què diria si veiés els nostres fidels i sacerdots encadenats al món i amants de fer tal cosa? Segurament diria el mateix que diu al servent temorós, el qual, havent rebut un talent, en comptes de multiplicar-lo, l'enterra per por de l'amo (cfr. Mt 25, 26).

Tot el que he escrit fins ara és, tanmateix, parcial. Per mirar de comprendre el món ortodox i la seva manera de reaccionar contra la crisi, cal exposar alguna cosa important. El món ortodox es caracteritza pel fet de mantenir el concepte de *Tradició* ('παράδοση'), entenent per *Tradició* una vida evangèlica que es transmet des dels Apòstols, amb ensenyances i obres, de generació en generació. Per estimular aquesta transmissió i contribuir-hi de manera determinant hi ha els testimonis de fe particulars, els homes que tot vivint el radicalisme evangèlic es converteixen en una mena d'evangelis vivents: «Οἱ πνευματικοί», els pares espirituals. És per aquests que l'Apòstol Pau tot escrivint al seu deixeble Timoteu, bisbe d'Efes, l'exhorta a ser «τύπος» (model) dels fidels, és a dir, a ésser un exemple vivent amb la seva paraula, comportament, amor, fe i vida pura (cfr. 1 Tim 4, 9-15). El pare espiritual pot ésser un sacerdot, un monjo, un laic o una laica, com passava també a Occident a l'alta edat mitjana. És en una persona d'aquesta mena que es conserva i es transmet l'«ethos»: la manera d'ésser de l'Església; una manera d'ésser que privilegia l'aspecte carismàtic sense contraposar-se, però, a l'institucional.

Per tal d'ésser més clar posaré un petit exemple. En un període de gran decadència de l'Església ortodoxa a causa del domini otomà al segle XVIII sorgeix un gran pare espiritual, Sant Cosme d'Etòlia. Nascut el 1714 després d'haver viscut durant molts anys com a monjo al Mont Athos, va quedar consternat per la falta de coneixement de l'Evangeli entre els cristians ortodoxos. Obtingué del Patriarcat Ecumènic de Constantinoble, Serafi II, la benedicció per a una predicació itinerant que corresponia a l'àrea de l'actual Grècia Occidental i Albània del Sud,

hi va fundar escoles i va estimular contínuament els cristians d'aleshores. El seu auditori no es componia només de cristians, sinó que també hi anaven musulmans. Tingué fama de gran santedat i treballà sempre amb la benedicció dels bisbes locals i el permís de les autoritats turques. Les seves predicacions contra la deshonestat el feren odiós a un grup d'homes que el varen denunciar falsament als turcs. Aquests el varen penjar i en varen llançar el cos a un riu albanès el 24 d'agost de 1779. Fins avui les seves santes relíquies obren miracles. Aquest exemple d'home carismàtic, que l'Ortodòxia ha qualificat d'«Isapòstol», és a dir «igual que un Apòstol», ha estat com el llevat que ha fet fermentar tota la pasta, segons la cita evangèlica. La seva predicació no es movia a instàncies purament moralístiques, sinó que naixia d'un gran amor, que el sant es nodria de Crist, i del seu desig de veure Crist viure en tots els homes. Aquestes persones són d'una importància fonamental per al món ortodox, sobreposat moltes vegades a decadències i crisis com passa a totes les realitats humanes. Aquests són els autèntics guies perquè relacionen el món present amb el món futur; són autèntiques finestres obertes al Paradís. Així molts ho sentien quan veien, per exemple, la cara lluminosa de Sant Serafí de Sarov (1759-1853), el qual, només als seixanta-sis anys i després d'haver passat la seva vida al monestir i al desert, sortí definitivament de la soledat per acollir i aconsellar aquells que ho desitjaven. Sant Serafí de Sarov és la corona d'una sèrie de grans pares espirituals, que des de finals del segle XVIII fins a la primeria del segle XX eren l'únic refugi, recolzament i consol d'un poble que vivia en un estat i en una societat en decadència, cosa que reflectí magistralment en els seus llibres el famós escriptor Feodor Dostoievski.

Allò que representaven aquests homes espirituals no és tant una manera convincent d'explicar l'Evangeli, com una percepció de la realitat futura. De vegades un home espiritual diu poques coses o és d'una cultura elemental, com ho era el Venerable Paisios Del Mont Athos (1924-1994), però, no obstant això, era capaç d'infondre una gran força, que il·luminava profundament, era capaç d'impressionar i convertir els cors dels homes. Els «bojos de Déu» a la Rússia precedent a la Revolució bolxevic eren personatges totalment paradoxals i per a nosaltres estranys. Representen el trastorn de tota la nostra lògica i de tota temptació per part nostra de fer lògic l'Evangeli des del moment en què l'amor cap a Déu pot exigir també decisions veritablement poc lògiques per a la mentalitat mundana. Per aquest motiu, per a nosaltres els ortodoxos, la veritable crisi neix quan manquen aquestes personalitats que es varen submergir en la «alògica logiditat» espiritual i en la vida divina (theosis), o quan no hi tenim contacte. La crisi neix, abans que res, a nivell l'esperit perquè ja no té fonts on beure, dels intèrprets atents a la vida espiritual, no a nivell de la raó. Per això, les observacions, fins i tot interessants, que en el seu moment feia Simone Weil sobre la crisi del Cristianisme, incapaç de respondre les instàncies de la raó, no representen per a nosaltres els ortodoxos, el veritable nus del problema. Aquesta famosa hebreu, políftica francesa, convertida al Cristianisme notava que el Cristianisme Occidental estava exposat a una crisi perquè, per exemple, la mentalitat científica acabava prevalent sobre la mentalitat cristiana, les raons de la ciència tenien la primacia sobre les de la fe. El cristià romania com a tal només una hora a la setmana, quan anava a Missa, i durant la resta del temps estava dominat per la mentalitat científica. (Vegeu Simone Weil, *L'enracinement. Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être umaine*, París, Gallimard, 1949, p.212).

L'Església ortodoxa es basa en un fort concepte de «Tradició». Per això quan decau un dels seus elements més fonamentals, l'home carismàtic, neix el veritable problema, la crisi de debò. En l'home carismàtic existeix una compenetració real entre el Paradís i aquest món, la qual cosa té infinites conseqüències pràctiques, i pot donar resposta a tots els problemes, fins i tot els ambientals i ecològics. No és estrany que l'Ortodòxia, amb el seu Primat, el Patriarca Ecumènic Bartolomé I, tan sensible als problemes d'ordre ecològic, es prepari a proposar una resposta vers els problemes i els desastres ambientals, tot fent observar l'experiència dels homes carismàtics ortodoxos.

L'home carismàtic no té una comprensió individualista, ni moralística, ni legal del Cristianisme, sinó que se sent animat per un profund «eros» («Ἔρως») diví per tot el món. En el moment en què manquen personalitats d'aquesta mena es tanca una finestra de comunicació amb el Paradís i ens quedem tot sols, il·luminats únicament per la nostra raó humana. Sense un estímul realment eficaç només ens podem agafar a nosaltres mateixos i l'Església entra en crisi perquè s'instauen formes purament individualistes, moralistes, i legalístico-religioses que buiden de sentit el Cristianisme mateix i allunyen les persones de l'Església. (Vegeu les

afirmacions afilades del professor Christos Yannarás en el seu llibre *Virità e Unità della Chiesa*, Servitium, Sotto il Monte 1997).

Certament, la crisi en el món ortodox ve donada, també en les seves recents vicissituds històriques i socials, pel fet de donar més importància a una presumpta redempció econòmica que a la redempció de Crist, creure més en nosaltres mateixos que en l'experiència de l'Església. Però, fonamentalment, aquesta crisi es produeix pel fet que a la nostra època comença a haver-hi menys homes espirituals dels que hi havia fa algun decenni. Crist, per tocar-nos necessita de la contribució dels homes i dels homes especials. Déu per salvar la carn humana necessita una altra carn redimida, perquè la força divina es vehicula a través del canal de la humanitat: «*Caro salutis cardo*», la carn és un camí per a la salvació, deia en els seus temps el llatí Tertulià (Tertulià, *Sobre la Resurrecció dels morts*, VVV, 6-7).

Sense un canal de conducció les reserves d'aigua s'acaben a poc a poc. Anàlogament, sense homes espirituals les persones sempre s'amagren més en l'esperit i col·loquen les coses espirituals en el món dels mites o en la pura falla. Així, la veritable raó de l'actual crisi, que comença a sentir-se també en el món ortodox, és la manca de sants, d'homes que participen de la Llum Divina de l'únic i veritable Sant: Jesucrist. La crisi, per a nosaltres els ortodoxos, no se supera amb una millor organització, una millor comprensió cultural del món actual, una manera mundana d'atraure o seduir les persones. Se supera creant, abans que cap altra cosa, les condicions perquè puguin aparèixer nous sants a la terra.

Gràcies per la vostra atenció.